

ESTUDIS D'HISTÒRIA AGRÀRIA

Conflictes i negociació
en el món rural
25

Sumari

DOSSIER: CONFLICTES I NEGOCIACIÓ EN EL MÓN RURAL

- 13   *Condenados a no entenderse: conflictividad agro-pastoril en torno al aprovechamiento de los pastos en la Tierra de Campos (1900-1923)*
Jesús-Ángel Redondo Cardenoso
- 29   *Tot pensant en el conflicte remença: reflexions i propostes*
Rosa Lluch
- 47   *Empoderamiento comunero y conflicto en el sur de Navarra: Falces, 1800-1936*
José Miguel Gaston Aguas
- 73   *La Cambra Agrícola de l'Empordà: una resposta dels propietaris agraris a la crisi del final del segle XIX*
Jordi Planas Maresma
- 99   *Conflictivitat rural a la Catalunya Nova*
Valentí Gual Vila, Xavier Jorba Serra
- 125   *Notes sobre resistència pagesa i paisatges agraris en els dominis de Lloseta i l'Alqueria d'Estorell, 1428-1532*
Gabriel Jover Avella, Jerònia Pons Pons

MISCEL·LÀNIA

- 163   *Labradores y vecinos en la campaña bonaerense a mediados del siglo XIX*
Bibiana Andreucci
- 183   *Drets de l'aigua, drets de la terra i conreu de l'arròs a l'Empordà del segle XVIII*
Pere Gifre Ribas

Conflictivitat rural a la Catalunya Nova (Conca D'Òdena i Senyoria de Poblet) a l'època moderna

Valentí Gual i Vilà*

Xavier Jorba i Serra**

Universitat de Barcelona

Resum

La societat rural mostra un model de comportament inalterable al llarg del temps, amb poques innovacions i governada més pels costums que per les lleis. Una societat sense privacitat on la hipocresia no és possible. El simple refús comporta una ofensa i una reacció violenta. Una vegada destapada la conflictivitat, per mitjà de les fonts judicials, sorgeixen desenes de problemàtiques quotidianes pròpies d'una societat horitzontal, fins a aquell moment amagades i que poden enriquir i canviar la visió de la història vertical.

Paraules clau: processos judicials, època moderna, Conca d'Òdena, senyoria de Poblet, violència, conflictivitat, bandositat, gavaig, acoltellament, furt, pobresa, marginalitat.

Abstract

Rural society exhibits a pattern of behaviour which is unchanging throughout time, with few innovations, ruled by tradition rather than laws. It is a society without privacy where hypocrisy is not possible; a simple denial would lead to an offence often accompanied by violent feedback. Once conflict is made public by means of justice, dozens of daily problems not uncommon in horizontal societies come up: a set of hidden social problems which may enrich and eventually change our perspective on vertical history.

Keywords: judicial proceedings, modern age, Conca d'Òdena, lordship of Poblet, violence, conflictivity, robbery, poverty, marginalization, outlawry.

* És professor del Departament d'Història Moderna de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona (gual@ub.edu)

** Doctor en Història pel Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona (jorba.xavi@gmail.com)

Rebut: febrer de 2013. Avaluat: agost de 2013. Versió definitiva: setembre de 2013.

Introducció

El coneixement històric de la conflictivitat social de les societats pageses ha estat considerat per molts historiadors com una «història engrunada», de la qual s'havia de defugir en tenir-la per un gènere historiogràfic menor. Analitzar per què les classes populars s'enfronten violentament i creen bandositats que soscaven l'ordre i la pau social d'una zona geogràfica concreta, o per què poden arribar a la violència en la seva expressió més cruel, és baixar a un món sense personalitats rellevants, format amb gent anònima i insignificant, que ens apropa a una història més real i humana. Com diu Jaume Codina (1999: IV), és endinsar-nos en un treball microscòpic, on anem «escrostonant petiteses i misèries, arribant a l'entranya del poble».

La comunitat rural no era un conjunt social homogeni, ni un bloc compacte de solidaritats estables entre les famílies. Era una comunitat que s'alterava no tan sols amb els problemes entre els seus propis veïns, sinó que veia la intervenció d'elements externs com ara els terratinents forans, els immigrants o els senyors, que contribuïen a fer-los permanents. Era una societat amb fissures i amb constant estat d'alerta i s'hi donaven relacions de rebuig entre els diferents sectors socials que la integraven. És la història de la gent corrent, de la vida quotidiana, la conflictivitat social diària, és a dir, una història més humana i propera, allunyada de la història de grans homes i noms, i de grans estructures polítiques, socials i econòmiques. La vida del pagès, del jornaler amb poca o molta terra, del pobre, del marginat, del rodamón, del captaire, del picaporta, del nouvingut, de la dona, de l'artesà, és la història d'un cos social que té una dinàmica pròpia i es mou al llarg del temps amb tant protagonisme com els grups privilegiats. Els protagonistes anònims de la història ofereixen una visió interna de la mateixa història. La lectura dels documents que narren els diferents fets permet albirar, des d'un lloc privilegiat, tot allò que succeïa en la vida quotidiana d'aquests individus (Olivares 2000).

La confrontació, amb ressò judicial, i la seva significació i el seu abast, ens permet explicar les relacions socials de les comunitats rurals horitzontalment. A partir d'aquests testimonis, obtenim indicis del que pesava més en la comunitat per dur a terme la litigació (Gual, Millàs 2003). La sociabilitat rural gira entorn de la violència i la vida processal. Una investigació centrada a l'Arxiu Comarcal de l'Anoia ens fa entendre aquesta afirmació. Els plets dels segles *xvi* i *xvii* dupliquen els del segle *xviii*. En el cas de l'Arxiu Històric de Poblet, dues terceres parts dels processos criminals conservats són del període comprès entre mitjan segle *xvi* i mitjan segle *xvii*. El ventall de conflictes posa a la llum pública l'existència, també, de diferents solidaritats en funció dels interessos en joc; domina la lògica del profit individual per sobre del profit comú. La conflictivitat horitzontal evita la història divergent dels pagesos amb els senyors del terme, o amb els seus representants de la justícia jurisdiccional, o amb els membres de l'Església. El centre d'interès s'ubica en la conflictivitat social protagonitzada per ells mateixos, amb una empena pròpia i peculiar contra ells mateixos. La facilitat del recurs a la violència també la podem entendre per l'omnipresència en tots els àmbits socials de les armes de tall i de foc —ballestes, llances, dagues, coltells, dards, destrals, punyals, espases, pedrenyals—, que acompanyaven els protagonistes en tots els seus actes quotidians, com el treball al tros, el trasllat dels ramats, les anades i vingudes a les diferents fires, les celebracions festives i religioses o les reunions polítiques.

Una societat abocada forçosament a l'aprofitament dels recursos naturals, amb una munió de conflictes per aquest motiu. Conflictes per pastures i per carrerades, i també per invasió de camps de conreu, per deutes, per robatoris d'estris, animals o collites, per insults, per assassinats, pel control de l'aigua, per apropiació de masos rònecs, per represàlies, i una llarga llista que podem arribar a qualificar d'extraordinària per l'ús de la violència i els seus efectes traumàtics. La comunitat rural tenia mecanismes de conciliació força potents, com les concòrdies, gràcies a les quals els membres integrants pactaven, atribuïen, organitzaven i es reconeixien drets i, finalment, acordaven fidelitat mútua en cas de conflicte contra els senyors o monarques, és a dir, bastien aliances horitzontals per enfrontar-se amb possibilitats d'èxit als poders superiors tant de l'interior com de l'exterior.

«Gavaig, belintre, mort de fam, pollós, borda, puta que us parí un gavatx»

Es tractava d'una societat preindustrial on la violència desperta per petites minúcies o per fets en aparença intrascendents des del nostre punt de vista actual. També és cert que la conjuntura social i econòmica alimentava la conflictivitat. Els cicles de males collites o les pestes del segle XVII en són un exemple. Entendre la mentalitat d'aquell moment i analitzar la seva vida material ens pot fer veure que la resposta pot estar justificada. Una societat que havia assolit la consolidació del domini útil, però que a la vegada ha iniciat un conreu intensiu de parcel·les de dimensions reduïdes de les quals s'aprofiten petits pagesos i jornalers agrícoles significarà, en situacions de dificultats extremes com guerres, sequeres, gelades, inundacions, el despertar de l'odi dels més marginals cap als grups més benestants, o considerar que els iguals en patiment són els culpables o causants de la injusta situació social. Si a aquest fet s'hi afegeix l'arribada de grans contingents d'immigració occitana, atreta per l'oportunitat de llogar-se per un sou a l'alça o de poder formar part de la pagesia propietària, hi ha la possibilitat de l'inici d'una tensió per l'accentuació de la divisió interna de la comunitat. Aquest contingent de desarrelats farà sorgir al mercat una massa considerable de petites parcel·les que treballaran per mitjà de boïgues, parceria o masoveria i farà despertar el rebuig i la malfiança de la gent autòctona per mitjà de comportaments xenòfobs, cosa que els obligarà en certs moments a definir-se d'aquesta manera: «no sunt francigene, nec stranei, nisi gotolam, sine spanyols», i en cap moment no seran vistos pels seus contemporanis com una mà d'obra dòcil, sinó tot el contrari, com una mà d'obra conflictiva, propera als rodaments i delinqüents. El dret o no de pertinença a la societat que els acull serà un altre motiu d'enfrontament. L'existència de xarxes de parentiu dificultava la ràpida integració dels nousvinguts. El context portava, per tant, a situacions d'extrema crueltat per raons de supervivència. Un exemple és el succeït l'any 1631, quan un pastor francès és acusat d'haver perdut unes ovelles de Francesc Pedra, de Tragó. Mentre el pastor jugava a l'hostal, es va presentar Miquel Pedra i li va dir: «Què has dit tu als moliners del oli pues yo et prometo que ten farem moldre la llengua». L'endemà, el pastor estranger va aparèixer amb el cap trencat i amb tres nafres.¹

1. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 12, doc. 13.

L'escrivania, convertida en el confessionalari laic (Codina 1999: 13), ens permet copsar, per mitjà dels processos judicials, els odis i les intimitats dels protagonistes dels diferents fets, i ens posa a la descoberta la lluita dels individus en els límits, i en ocasions al marge, de les regles socials. Uns plets que permeten l'estudi de la conflictivitat social en la seva quotidianitat. Uns fets que els localitzem semblants al llarg i ample de la nostra geografia catalana, perquè pledejar era la forma més important de la conflictivitat social en els segles *xvi* i *xvii*.

Guerres privades

La conflictivitat rural no entén de privacitat, però sí de guerres privades. Tothom es coneix i tothom en participa. Les violències personals són una constant al llarg d'aquesta època. Les nocions de violència i fins i tot de delinqüència dels nostres temps poden resultar anacròniques i sobretot poc útils referides a l'univers mental dels segles *xvi* i *xvii*. A les societats petites, els odis poden perdurar molts anys i fer que la convivència es mostri com un enfrontament constant, larvat o explícit. En el cas concret d'Òdena, els manuals notariais fan referència perenne a la signatura de treves, testimoniatge de la violència de les classes populars a la societat rural. Només per al segle *xvi*, hem comptabilitzat 88 signatures de treves, mentre que per al segle *xvii*, n'hem sumat 18. Com deia mossèn Segura, «abunden extraordinàriament les treves en aquest segle setze, que per lo que veig en los documents igualadins, pot anomenar-se lo segle de les bandositats» (Segura 1978). Els protagonistes són propietaris de masos, pastors, mossos, desarrelats, desvagats, habitants temporals a sou d'algun mas, artesans, menestrals. El motiu que engega la bandositat pot ser divers.

Recordem que el segle *xvi* és una fase històrica de formació de la propietat privada, i això condueix a l'esclat de bandositats. Un exemple de l'any 1519 ens recorda aquest fet. Els Aguilera de la Costa del terme d'Òdena havien aconseguit la cessió del domini útil de diversos masos rònecs per part del duc de Cardona. La família Grau, arrendatària dels mateixos masos, que es considera injuriada per aquest fet, declara la guerra privada als Aguilera. La bandositat durarà cinc anys i els participants faran gala de l'extensa gamma de solidaritats de la qual gaudien. Morts, ferits, incendis de pallers, cases, degollament de caps de bestiar... en seran el resultat. La sort es decantarà a favor dels Aguilera de la Costa en detriment dels Grau, els quals acabaran avergonyits i quasi marginats per la societat odenenca.²

També copsem la conflictivitat relacionada amb les tasques ramaderes, que arriba a la seva màxima expressió amb la baralla i la violència corporal. La bandositat iniciada l'any 1510 entre el donat de la capella de Sant Sebastià d'Òdena, Francesc Forcadó —un nouvingut al terme—, i els propietaris dels masos veïns —Bosch del mas Martorell, Figueres del mas Torroella, Torelló del mas Rubió, Guisses del mas Aldorrells, Ventallols del mas Batalleres i Marquès del mas Vilallada—, acaba amb l'acoltellament del donat en mans de cinc bandolers, dirigits pel mateix Barbullà i llogats pels citats propietaris.³ La raó, un problema que es repetirà al llarg de tota l'edat moderna, serà la negativa del donat a deixar pasturar els ramats dels masos veïns en les

2. ACAN-1-270.

3. ACAN-1-549.

terres de la capella. Els propietaris no tenien la mateixa percepció, en ser les terres de la capella propietat comunal del terme i el donat l'encarregat de mantenir l'edifici i conrear les terres, però mai, segons ells, possessor del dret sobre les pastures. Una bandositat del 1557, entre el propietari del mas Ventallols de la Costa d'Òdena i el propietari del mas Aguilera de les Rovires, torna a evocar el mateix problema.⁴ Els Aguilera de les Rovires eren un dels principals venedors de carn del mercat igualadí, sobretot a l'estament eclesiàstic, quan aquest va instal·lar la carnisseria pròpia al final del segle XVI, i a la vegada eren subministradors de pells per a les adoberies igualadines. No estaven disposats a permetre que el bestiar menut dels masos veïns, com el de Ventallols, pasturés per les seves terres. Altres vegades, l'existència de masovers es traduirà en engany i profit propi per part dels propietaris veïns de les herbes.

Acoltellaments entre camperols i pastors

La documentació és rica en aquest terreny, i els processos judicials mostren els conflictes entre els ramaders i els agricultors veïns per les entrades i malifetes del bestiar en les terres de conreu. Era delictes generalitzat l'acoltellament d'individus arran de l'entrada furtiva als camps de conreu o a causa de l'estretor de les carrerades. La invasió dels ramats, encara que sigui d'un espai mínim de terra, s'entén que posa en perill la producció global de la collita i, així, propietaris i els mateixos mossos actuen amb contundència. A tall d'exemple, l'any 1575, Arnau Cornet, estranger, donarà una pedrada al pastor del mas Nou d'Oller d'Òdena, «que es podia posar el cap del dit dins del trau», pel fet d'haver entrat amb el seu ramat a les terres de l'amo d'en Cornet. L'any 1576, el pastor del mas Roca de la Pedrissa d'Òdena és bastonejat pel propietari del mas veí quan el ramat d'ovelles passava pel costat d'un tros sembrat de blat. El procés descriu el bastó com un canó de pedrenyal.⁵ L'any 1580, els fills d'en Castelló del mas Puigpessó d'Òdena també són bastonejats per Arnau Cornet, àlies Malacara, mentre guardaven el ramat d'ovelles.⁶ L'any 1594, la mossa del mas Nou de Bramona d'Òdena ferirà de mort amb una falç el bover del mas veí en creure que el seu bestiar es menjava les collites de l'amo.⁷ L'any 1598, el pastor del mas del Cugulló d'Òdena serà acoltellat pel seu veí per haver entrat el ramat a les terres.⁸ L'any 1599, el propietari del mas Ventallols de la Costa és acusat d'haver pegat dos cops de pedrenyal al pastor de Salvador Jorba, de Sant Feliu de Castellolí, per haver pasturat les seves cabres en un bosc d'alzines, propietat del primer.⁹ L'any 1605, Francesc Estiu, mosso del mas Aguilera de la Costa d'Òdena, és acoltellat greument per un mosso del mas Manyosa, veí a l'Aguilera, mentre es dirigia a Igualada.¹⁰ L'any 1612, el pastor francès Pere Pinyol, en aquells moments a Omellons, serà bastonejat per diferents homes d'Arbeca sota l'excusa «Vat aquí lo bastó pera guardar lo oliver». Els

4. ACAN-Ig-1223-1224.

5. ACAN-1-662-2.

6. ACAN-1-677-5226.

7. ACAN-1-673-5032.

8. ACAN-1-668-14.

9. ACAN-1-665-4668.

10. ACAN-1-703.

atacants, pocs dies després, li tornaran a trencar el cap d'una bastonada i el nafraran als braços.¹¹ Un cas de l'any 1636 explica que Jaume Domingo, pagès de Vimbodí, no dubtava cada dia a devastar i fer devastar pel seu bestiar els fruits, els arbres fruiters, la llenya i les herbes dels particulars de Vimbodí i el monestir de Poblet.¹² L'any 1688, el masover del mas de l'Abe-lla d'Òdena és repetidament acusat pels propietaris dels masos veïns d'entrar el seu bestiar de llana i pell als seus camps, el qual es menja els plançons de les oliveres, els fesols, el mill, l'ordi... És molt probable que la paciència dels propietaris arribés fins a un límit i que es traduís en un apunyalament.

Altres vegades l'acoltellament serà per motius familiars, com el succeït l'any 1614, quan Joan Aguilera donarà pedrades i cops de daga al cap del seu germà Gaspar Aguilera del mas de les Rovires d'Òdena. El culpable serà condemnat a tres anys de galeres. Destaquem la carta que el culpable envia al batlle d'Òdena:

La present serà per fer a saber a V. M. de las mias malas novas perquè me an dit que mon germà me vol fer donar un garrot en la presó y asò en senyal de bona amiatat per amor de Jesús crucificat que si tals ganas té com és molt sert que las té, que de no confesar y combragar primer y també me ha dit moltras de vegadas quem faria possar en galera molt sert és que ara ho farà per amor de Jesús que per lo V.S. ab lo sor. rector i que si digo de ma part que jo me llanso als seus brazos...¹³

Els processos també descriuen la problemàtica sobre l'ús de carrerades utilitzades pels ramats. Les carrerades estaven detallades en els capbreus del segle XVI i eren «camí o passatge fitat per lo qual passa lo bestiar». Són citades en la descripció dels masos odenencs —mas Nicolau als Vilaret, mas Barrufets...— i, tot i així, els conflictes sorgeixen. L'any 1530, el donat de Sant Bernabé d'Òdena demana als Ventallols de la Costa que no utilitzin una carrerada que passa pel mig d'una peça de terra seva. L'any 1602, els jurats i administradors de la capella de Sant Sebastià d'Òdena manen a Eulàlia Ventallols, del mas Batalleres, «que no passe ni passar fasse sos bestiar grossos ni menuts per les terres de la dita capella de Sant Sebastià per abeurar a la riera de Sant Sebastià... que la dita... té prou abeurada per son bestiar junct y prop de sa casa en lo torrent junct a sa casa... per asò entenem no donar-li dita carrerada». Eulàlia presentarà testimonis de la comunitat odenenca per demostrar com des de temps immemorials utilitzava la dita carrerada. En un altre cas de l'any 1604, el propietari del mas Aldorrells d'Òdena defensa la utilització d'una carrerada que anava des del seu mas fins al mas Calvet, per a l'ús del seu bestiar «de llana de pèl», davant l'oposició del seu veí del mas Torroella.¹⁴

11. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 18, doc. 6.

12. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 13, doc. 11.

13. ACAN-1-699-6018. En el mateix procés hi ha una altra carta dirigida al seu germà: «Molt amat germà, molta maravella fas y vós sent homa tant cristià i tant honrat com tot lo món vos i té, i és axí fassau lo que feu tant contra cristiandat deu ser consells mals, que si preniau consells de vostres confessors no fariu lo que feu, jo de tot lo que he fet en fins al dia pnt. que comtam als 14 del mes de juliol de 1614, contra de vós i dit ne deman perdó molt a Déu, a Jesús crucificat i després a vós i també a vostra muller i a tots los vostres fills i a vostra filla i a vostre germà i a tot lo llinatge a cada un en particular i a tots en general per amor de Déu que me escrigara de vostra salud y de tots los de vostra cosa los nostros costions y jo u dexo tot en las mans de nostre senyor perquè confio que Jesús nos ne traurà per sa divina misericòrdia i també en mans del sor. rector...». Destaquem la importància que tenia l'hereu, en demanar perdó a tots els membres de la casa, pel perill que suposava deixar-la sense el seu dirigent.

14. ACAN-1-691-5756.

L'any 1610, novament el propietari del mas Aldorrells manté un litigi amb el seu veí del mas Barrufets, per una carrerada o «passatge del bestiar». Els jurats d'Òdena intervenen per evitar mals majors i obliguen els del mas Aldorrells que perpètuament «hagen de deixar passar lo bestiar de la dita na Caterina y dels seus per lo dit camí que va de casa de dita Castellvina a Òdena». A canvi, els propietaris del mas Barrufets hauran de pagar perpètuament als propietaris del mas Aldorrells, 18 diners per «passatge y carrerada».¹⁵ L'any 1689 tornem a tenir problemes de carrerades entre el propietari del mas Oranies d'Òdena i el masover del mas Conill —masos veïns—. L'any 1760, Pau Noguera, Joan Baptista Pasqual, Josep Brunet i Joan Enrich denuncien que Joan Aguilera del mas Rossinyol de Moragues d'Òdena passava amb el seu carro de mules per un camí estret que havien obert els propietaris del mas Riba del Cogulló per anar al castell d'Òdena. L'estretor del camí era tal que els denunciants al·legaven que només podia passar-hi una persona, i com a molt amb cavall o mula. La utilització de la nova via feia bastant de mal a les seves vinyes.

La puresa de sang: cristià vell

La societat de l'etapa moderna era molt sensible a l'origen de la seva sang. Ser cristià vell era símbol de puresa i noblesa, encara que hom fos de l'estament no privilegiat. Documentem un cas relacionat amb la qüestió. Al final del segle XVI, els igualadins Joan Bover, Francesc Gassó i Baltasar Cendra s'enfrontaven a la justícia acusats d'haver tractat de jueu i de morisc Joan Ferrer, quan traginava garbes pel camí ral d'Igualada a Òdena. Ferrer no podia permetre que la resta de la població igualadina i dels voltants el reputessin de tenir sang impura. L'amenaça requeria una resposta immediata per tal de netejar el seu honor i el de la seva família. Els responsables de la injúria es van defensar dient que allò no havia estat un insult, sinó una burla, una manera que tenien els treballadors del camp i els traguers de camins de divertir-se i fer menys feixuga la feina. Per aquest motiu, davant del jutge, els acusats reconegueren ràpidament que en Ferrer era un home de bé, cristià vell i no un jueu ni un moriscat. En Ferrer havia restituit el seu honor.

Els homicidis

L'homicidi és el màxim exponent, la conclusió total i completa de la conflictivitat entre veïns. La sang que bull, la sang vessada. L'abocament a la pena capital, als assots. La recerca d'una remissió molt llunyana. El paroxisme. La societat catalana es troba alterada al llarg dels segles de l'època moderna, fet que implica una situació d'alerta permanent i recórrer a la violència física. L'anada a la presó acostuma a ser per causa de baralles. La baralla pot arribar a ser entre veïns, contra forasters... i pot acabar derivant en l'assassinat o l'homicidi. La documentació és rica en aquest sentit. Picabaralles i violència física entre i contra pastors i camperols, insults, destrossa d'arbres fruiters i boscos, crema de pallers... Són lluites derivades de la supervivèn-

15. ACAN-9-59.

cia quotidiana. L'any 1501, Joan Calderó, de Belcaire, és bastonejat per sorpresa per tres individus armats amb llances, espases i ballestes quan anava pel camí ral de Balaguer. El resultat va ser un mes al llit i 20 ducats de compensació.¹⁶ L'any 1587, Montserrat Busquet, del mas Arlomba de Sant Jaume ses Oliveres d'Òdena, matarà a traïció amb l'ajuda dels seus dos germans el marit de la seva germana, del mas Puig de Jorba, pel simple fet de portar aquest últim una millor explotació del seu mas. L'odi que això generava, possiblement per les constants comparacions que feia el pare d'en Busquet respecte a la seva feina al capdavant de l'altre mas, el portaren a la realització del fatal homicidi.¹⁷ L'any 1598, el francès Francesc Combellas és penjat a la forca per haver matat a cops de destrat el seu company de feina Pere, quan treballaven per al propietari de l'heretat de Miquel Miró, pagès de Juncosa.¹⁸ L'any 1600, Joan Riba, pagès de Vilanova del Camí, és acusat d'haver donat una pedrada al front del seu veí Jaume Bas.¹⁹ L'any 1634, Pere Mur, natural de Colungo (Aragó), és sentenciat a «ut llaqueo in alta furca per collum suspendatur taliter quod anima eius a corpore separetur, et quod ante executionem dicte scententie absendatur eius manus dextera» per haver clavat una destrat al cap del seu gendre, fet que va provocar que el cervell s'escampés pel voltant del cos de l'agredit i li va provocar la mort espontània.²⁰

Pobresa i marginalitat

La pobresa era motiu bàsic de rebuig i generadora de primera magnitud de conflicte social en sentit horitzontal. Si coincidia amb el fet de ser un nouvingut —estranger—, o de tenir algun defecte físic, la marginació s'agreuja. La delinqüència surt de la marginalitat i és ella mateixa qui la pateix majoritàriament. El marc social on s'insereix serà, en la majoria dels casos, la misèria. Molts delictes estaven relacionats amb el joc. Hi havia jugadors professionals que tenien la seu als diferents hostals del terme d'Òdena. Si eren sentenciats, rebien càstigs força exemplars. Els seus noms eren llegits en crides públiques, eren assotats públicament, bandejats del terme o, fins i tot, condemnats a galeres. A Igualada, els jutges condemnen l'any 1629 Emanuel Guzman a ser exposat al costell «que sia aportat a la plassa major de la pnt. vila tot en cos sine sombrero, que se li posa la cadena de ferro que allí és al coll i que estigui tres hores a la vergonya juntament ab les tovalles que robà».²¹ L'any 1637, Antoni-Joan Gili i Josep Josa, fadrins de Vimbodí, són arrestats quan van agredir amb una pedra al cap Pere Mur. Aquest últim els reclamava els diners que havien perdut en el joc.²²

Una bandositat de l'any 1509 reflecteix la marginalitat i la pobresa d'alguns dels seus protagonistes. El mosso del mas Batalleres d'Òdena, Martí Navarro, de procedència forana, s'enfrontarà al seu amo per la negativa d'aquest a tornar-li una ballesta que deia que era seva. La

16. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 4, doc. 7.

17. ACAN-1-672-39.

18. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 7, doc. 10.

19. ACAN-Ig-1131.

20. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 13, doc. 4.

21. ACAN-1-728-6964.

22. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 13, doc. 14.

reacció violenta de Navarro es traduirà en la crema dels pallers de l'era del mas Batalleres i la tala de branques d'arbres fruiters de la vinya del mateix mas.²³

Els furts

Els furts i robatoris provoquen alteracions socials dins de la comunitat. L'any 1533, Mateu i Bartomeu Gili, vicaris de la rectoria d'Òdena, són víctimes d'un furt de diners i roba, mentre dormien. El mateix any són robades les cases del mas Martí de la Pedrissa i la de Jaume Calvet del castell d'Òdena. Les sospites recauen sobre la família Grau del mas Guarro, els Riba del mas Cugulló i els Còdol del mas Abella, a més a més d'un grup de persones passavolants. Els testimonis divaguen sobre els possibles autors. Fins i tot les sospites que hi haurà entre alguns dels testimonis acabarà en bandositat —Rigolfes d'Òdena contra Amat de Castellolí—. Llàstima que no coneguem la resolució.²⁴

La vida és molt dura. Una mostra de la lluita per la supervivència serà el furt efectuat l'any 1589, quan els lladres, desafiant el probable contagi, van apoderar-se de la roba i els diners dels tres vicaris de la Pobra de Claramunt, morts, víctimes de la pesta, els dies 12, 13 i 14 de juliol a la capella de Sant Andreu.²⁵ Anys abans, el 1530, temps de pesta, en Pere Cans del mas del Puig de Jorba i la vídua Lladó, amb la seva filla Joana —amb fama de bagassa, desvergonyida i adúltera—, aprofitaran la mort de Miquel Borràs i família, del mas Montblanc d'Òdena, contagiats per l'epidèmia, per robar tot tipus de béns mobles i aliments.²⁶

La mobilitat de mossos i la seva precarietat representarà un món conflictiu, que es traduirà en furts i robatoris. Furts d'armes com ballestes i pedrenyals; presència de bandolers que durant la primera meitat del segle XVI es dedicaran a bandolejar contra altres famílies, però a la vegada aprofitaran la reunió de la gent del bàndol per poder fer algun robatori en els camins més propers. Durant la segona meitat del segle XVI, abunden les partides de bandolers que aprofiten les irregularitats geogràfiques per robar amb més seguretat als viatgers, traginers, camperols... Els aquadrillats no temen la persecució dels sometents, com ho relata aquest episodi del 1564: «passí a casa den Pere Vilaret, y devant la dita casa trobí set o vuyt hòmens que bevien y anaven armats, ço és, dos ab dues ballestes, y tres ab tres pedrenyals, ço és, un pedrenyal curt y dos pedrenyals larchs [...] y tots aportaven ses spases...». Les bandes estan formades per gent de diversa procedència: «... no puc dir si eren cathalans o gascons perquè parlaven diverses lenguas, bé cert que de tots ni havia...». Les seves accions solien ser realitzades durant les últimes hores del dia o de la nit: «... quatre hòmens que eren partits de casa del dit Aguilera del pla, els havien ligats e robat les capes gascones que aportaven y tots los diners que tenien, y quels eren exits dellà Òdena, emperò en lo terme de dit castell de Òdena en lo camí de Calaff, y que havien stat ligats tota la nit...».²⁷ A vegades els bandolers, però, són apresats pels mateixos odenencs: «... un estoig de dona a la farramenta daurada que ere dels ban-

23. ACAN-1-546-597.

24. ACAN-1-546-604 i ACAN-1-666-4.

25. ACAN-1-665-41.

26. ACAN-1-663-21.

27. ACAN-1-551.

dolers y quant los prengueren uns cavadors que caven a la vinya nostra lo pregàrem el donàrem a mon marit y a mi...».²⁸ Criden l'atenció les complicitats que tenien els bandolers a escala local (famílies, veïns, amics), i les sabem molt importants i fonamentals per a la supervivència dels bandolers. La solidaritat es reflecteix, per exemple, en el cartell de desafiament que, l'any 1609, el bandoler Perot Rocaguinarda escriu contra el moliner del molí Nou d'Òdena:

moliner así te avis que iscau dequí sino volean morir, bé podeu dir bem deffensare i gordau que nous reapren-ga com al tirador ja vaieu li am trapat lo gipó a la castelana, y si bé ho dich ben faré los vostos amos que són tant xaradós jols traure les lenguas per los paladàs, y al granoter que sap cridar via fos alguna ora per sos dias jo li trauré algun os.

Jo, Perot Roca Guinarda.²⁹

La debilitat del sexe femení pot envalentir qualsevol lladre per dur a terme el delictes. L'any 1568, Violant, vídua de Jaume Ventallols del mas Ventallols de la Costa, denunciarà al batlle d'Òdena el furt de 27 lliures. El pes de la sospita recau ràpidament en el mosso de la vídua. Efectivament, la pressió efectuada pels membres de la justícia odenenca dóna els seus fruits. El culpable és descobert amb vint-i-nou peces de quatre rals cosides al coll del gipó. Sotmès l'acusat a tortura, confessarà on havia amagat la resta dels diners: catorze lliures, dotze sous havien estat enterrats en cinc clots fets a la vinya del mas Ventallols.³⁰

A vegades, l'arribada de treballadors no qualificats al camp odenenc, la majoria d'origen francès, i en molts casos amb una presència temporal, serà l'ocasió per realitzar furt a costa dels amos i dels seus companys de feina i origen. En el primer cas, l'any 1592, Gaspar Aguilera, propietari del mas de les Rovires d'Òdena, és víctima d'un furt comès per un mosso francès anomenat Esteve. Aquest, aprofitant el temps de sega i amb l'excusa que s'havia fet un tall a la mà, anirà amb permís de l'amo, al mas a «adobar-se y donar-se recepte al tall». Una vegada allí, sabedor que tots els homes eren a la sega i que les dones havien anat a rentar una bugada, comença a robar. La relació per part del propietari de les coses furtades fa referència a peces de vestir, això sí, totes noves, i cinc rals.³¹ Un exemple del segon cas, o sigui de robatori entre estrangers, correspon a l'any 1574. Francesc, àlies Cama d'Argent, gascó, és un personatge que es lloga, per treballar en tasques de mosso o pastor, per les diferents cases del terme d'Òdena. La seva feina és temporal i, per tant, l'estada en les diferents masies és molt curta. Aquesta situació li permet assabentar-se de la quantitat de diners que han estalviat els seus companys de feina, i a la vegada apoderar-se'ls en moments de descuit: «...em lleví per a donar recapte a les mules, mes vas oblidar la bossa sobre una cadira la qual estave al capsal del llit, en la qual bossa jo tenia un dobló y menuts, y axí quan me lleví dexí dit Francesc al llit tot sol...».³²

Altres vegades els lladres són gitanos. Els contemporanis els anomenaven *bomians*. La presència dels gitanos posava en alerta tots els veïns. I sembla que raons no els en faltaven. Cada vegada que localitzaven la seva presència, hi havia robatoris. Per aquest motiu, les autoritats els

28. ACAN-1-548-677.

29. ACAN-1-238. Pere Rocaguinarda treballava per al noble Miquel de Calders. Els Franquesa eren els propietaris del Molí Nou.

30. ACAN-1-556-1044.

31. ACAN-1-136.

32. ACAN-1-558-3.

posaven a les presons baronials odenenques —1601—³³ o, si els detenien, els assotaven. Espanats o no, aconseguïen foragitar-los del terme. A voltes, trobaven les despulles dels animals furtats. L'any 1601 detenen Maria Isabel, muller de Francisco, gitano, per haver entrat a la casa de Francesc Ricart, pagès de Verdú, i haver-li robat un cofre de roba.³⁴ L'any 1607, els bomians van furtar un anyell i un primal d'en Llorens de l'Espelt; són els mateixos que havien robat un anyell del mas Puig de Jorba, i una rella i una cadena de pou del mas Piquer de Jorba.³⁵

El furt, però, també el cometien els mateixos membres de la família. En Joan Aguilera, del mas de les Rovires d'Òdena, l'any 1614 serà acusat de lladre pels mossos del mas Aguilera de les Rovires, per furtar de casa del seu germà Gaspar «blat, llana y altres cosses». Tot i així, en Gaspar farà la vista grossa: «... què vols que y fassa, no tindrè pas remey sinó tancar ho tot...» o «... mon amo ho prenia ab passientia...».³⁶ Altres vegades és la mateixa vídua la que realitza el furt amb l'ajuda dels seus germans. Macianna, vídua de Jaume Amat, serà acusada l'any 1573, juntament amb els seus germans Joan, Damià i Jaume Muset, de Castellolí, i Montserrat Martí, d'Òdena, d'haver furtat molts béns mobles de la casa. El motiu del furt serà que el difunt havia deixat com a hereva dels seus béns la seva germana, mentre la vídua només rebia en llegat 160 lliures i roba aportades al matrimoni. La defensa de la vídua al·legarà al governador de la Conca d'Òdena

ques pot y deu dispensar per moltes causes, y entre les altres si són los delinqüents joves, si són de bons pares y pàtria, si se són moguts ab alguna rahó apparent, si per rahó de amistat o consanguinitat, si an fet serveis al qui los deu judicar, si fins allí an viscut bé, si tenen muller, fils o parents que del càstig pogueren ésser affrontats y si persones principals intercedexen per ells, les quals son informat que totes militen ab les persones inculpades y que havent molt bé servit la Amada a són marit la flor de son jovent, no li a dextat res, que cert és espècie de ingratitud de la qual encara que no nasque de dret en juy deduible, releve emperò molt de la càrrega de la culpa.³⁷

La defensa recordarà casos semblants en els quals la sentència va ser benvolent amb els inculpats. El governador imposarà una pena de 25 lliures, a més de la restitució de tots els mobles, robes i joies.

L'existència a Òdena d'un hàbitat dispers permetia dur a terme el robatori del mas, sobretot si no hi havia cap mestressa a la casa. Aquest serà el cas del mas Batalleres d'Òdena, l'any 1532. Aprofitant que el propietari, Pere Ventallols, estava llaurant amb els seus mossos i per absència de la seva muller anava a sopar i a dormir al mas veí —Aldorrells—, trencaren a cops de destrall o rella la porta principal del mas. Valent-se de la manca d'estadants, el lladre, que resultà ser Antoni Francolí de la vall de Sant Feliu de Castellolí, s'emportà un parell de càrregues de mestall espeltós, un parell de llençols de bri, dos gipons, un parell de calces, un parell de camises de bri, un capot aragonès, un saió de bernadí i una bosseta de cuir amb un ral.³⁸ Malauradament, no tenim la sentència. Una situació que es repeteix per tot el territori és l'absència dels amos

33. ACAN-1-674-5093.

34. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 7, doc. 12.

35. ACAN-1-700-6075.

36. ACAN-1-699-6018.

37. ACAN-1-548-677.

38. ACAN-1-546-598.

per haver anat a fires o festes i el fet d'entrar als masos i emportar-se tot allò de valor que hi troben. Aquest és el cas del 1557, quan el mosso, Jaume Soler, natural de l'Ametlla de Segarra, aprofita l'absència dels seus amos, Gabriel Porter del Mas, terme de Prenafeta, per entrar per la teulada, traient les teules i tallant les canyes i, emportar-se 10 lliures, una capa rossa, un punyal sense beina, una camisa i unes tisoires. El mosso serà perseguit i capturat al terme de la Llacuna, però només li van trobar la camisa i unes sabates i uns calçotets que havia comprat amb els diners robats.³⁹ Altres vegades, el lladre realitza la malifeta mentre els estadants de la casa dormen. El procés de l'any 1601 ens explica que els lladres «... desenrocaren les pedres ahont prenia lo dit forrallat ...» i robaren un ase, a més de llençols, flassades, coixineres, tot per un valor d'unes 20 lliures.⁴⁰ En ocasions els lladres aprofiten l'enterrament d'algun familiar del mas per entrar a la casa i emportar-se allò que creuen seu. Això és el que succeirà l'any 1585, quan els membres del mas Barrufet d'Òdena aprofiten el soterrament d'una filla del mas Rubió per entrar-hi i carregar «... la sivada que ere en la entrada y lo blat y segolós, que entre tot foren quatre càrregues...». Els Roca del mas Barrufet defensen l'acció dient que «... lo balle y mon marit —Jaume Torelló— la y havien robada de sa casa ...». Els Torelló tenien el blat perquè el batlle d'Òdena l'havia penyorat i inventariat als Roca per impagament de pensions de censal.⁴¹ Un procés de l'any 1608, entre Joan Manyosa del mas Manyosa d'Òdena contra el mosso Valentí Roca, ens assabenta que en Roca serà acusat d'haver robat 40 cargues de la botiga de blat del mas Manyosa i haver-les venudes entre els habitants odenencs —mas Carriones, mas Nicolau, Serra del castell, mas Rubió...—. Un lladre del segle XVII treia més profit del robatori de blat que no pas dels diners o productes ostentosos. Els cereals sempre es podien vendre sense despertar sospita —«... robave ara quatre pans, ara tres pans, y dits grans y pa los aportave en casa de na Beneta Tomàs, vídua del dit pla de Òdena...»— i eren fàcils d'amagar —«... als cups de casa de dita Thomasa que són fora de la dita cassa, y també per los margens del barranchs o torrent...»—, i sempre de possessió justificable —el culpable al·legarà tenir a carta de gràcia una peça de vinya del mas Nicolau, i una boïga del mas Rubió—. Posat a la presó, en sortirà gràcies a les incongruències en les declaracions dels testimonis, per l'estat físic d'alguns d'ells, «...se veu dit Pere del Hom estar sens orelles, lo que argueix evident senyal de infàmia ...», i per la fama pública d'en Manyosa d'acusar els seus mossos de lladres, i així, no haver de pagar soldada: «...en Manyossa se quexava també estos anys atràs de un moço ques deia Francesc Estiu que deia quel havia robat y requerí al balle quel gaffàs y lo balle no u volgué fer...».⁴²

Són documentables furts d'eines quotidianes com aixades⁴³ i aixetes de coure.⁴⁴ També podem trobar el furt de gossos perdiguers,⁴⁵ de pinyes,⁴⁶ de gallines,⁴⁷ de fruita, com pomes,

39. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 20, doc. 9.

40. ACAN-1-673-5046.

41. ACAN-1-662-35.

42. ACAN-1-692-5818.

43. ACAN-1-669-3650.

44. ACAN-1-719-6719.

45. ACAN-1-738-7454.

46. ACAN-1-668-11.

47. ACAN-1-719-6719. Els masovers del Molí Nou denuncien, l'any 1603, el robatori de gallines. El culpable serà Joan Comes, fadrí del mas Morrocut. L'any 1608, els lladres roben setza gallines del corral dels Serra del castell. Només els deixen quatre gallines i el gall. ACAN-1-461.

peres, nespres, cireres, de raïms⁴⁸ —«Joan Olleu, àl(ie)s lo mal sivitat [...] juntament ab en Ramon y sos fills, los quals estaven al mas Bergadà, y los aportaren al castell de la Pobla, per sospitar aver tingudes unes rahons ab en Magí Parera del castell de Òdena, perquè li eren entrats en una vinya sua a collir raïms...»⁴⁹ olives, oli,⁵⁰ productes d'horta, garró de cansalada...

Robatoris d'arnes

Els processos judicials demostren que la pagesia odenenca mantenia conflictes interns fruit del robatori d'arnes. L'any 1514, el propietari del mas Guarro d'Òdena explica com pateix el robatori d'una arna, del camp on les tenien habitualment, anomenat evocadorament «puig de avela».⁵¹ Entre els anys 1571 i 1572, els propietaris del mas de les Pujades d'Òdena pateixen una allau de robatoris d'arnes; després d'indagacions, acaben descobrint, gràcies a les petjades d'uns peus descalços, que els culpables eren tres mossos d'un mas veí de Rubió;⁵² anys més tard, el 1630, tornen a patir el robatori d'arnes; en aquest cas, el culpable passarà un mes a la presó d'Igualada. L'any 1662, és Pau Castellví, antic propietari del mas Barrufet, qui delinqueix al veí terme de Montbui: roba bresques de les vint-i-cinc arnes d'Isidre Vilarúbies i les comercialitza a Igualada com si fossin pròpies.⁵³ Anys abans, el 1503, a altres termes veïns, com a Tous, ja es vivien furts d'arnes o «abellars».⁵⁴ L'any 1534, el propietari del mas Garrigosa de Montbui denuncia Antoni Busa, teixidor de lli, per furt d'una arna de canya. L'any 1570, són assaltades les cinc arnes de Simó Soteres i Joan Coca per quatre vagabunds que van expulsar-ne les abelles i es van menjar la mel (A. Muset 2008: 57). L'any 1572, és Miralles qui pateix robatoris d'arnes, mel i bresques.⁵⁵ L'any 1583 es produeix, al terme de Rubió, una allau important de robatoris de «guardades» d'arnes,⁵⁶ bresques, mel i abelles,⁵⁷ amb un total de trenta-cinc arnes, de les quals més de la meitat van ser destruïdes pels lladres. Els afectats són tots del mateix terme, mentre que els malfactors són sis individus de Rubió, Jorba i Copons. Els pagesos de Rubió mostren la seva preocupació davant de tants robatoris. Al final, però, l'únic acusat pel senyor de Boixadors serà un mestre de cases de Copons, d'origen francès:

48. ACAN-1-753-8003.

49. ACAN-1-699-6019. Any 1614.

50. ACAN-1-6040. El mas Roca de la Pedrissa pateix l'any 1614 el robatori de 3 quartans d'oli del trull.

51. Finalment, després de força dies d'indagació, arriben a trobar-la a l'era del mas de Pere Joan Pont. ACAN-1-663.

52. ACAN-1-562-1304.

53. ACAN-1-722-6821.

54. ACAN-1-674-5130.

55. El lladre, Magí Estalella, compondrà un dels afectats amb un ducat pel robatori d'una arna. ACAN-1-665-4687.

56. Sis arnes d'abelles tenien un cost, l'any 1642, de 7 lliures.

57. ACAN-1-534-262.

Robatoris d'arnes, bresques, mel, cera, abelles a Rubió

Nom	Quantitat d'arnes	Valor monetari
Beneta Domenia, vídua	5 arnes	5 lliures
Antoni Calvet	2 arnes	1 dobló, 34 sous
Bartomeu Montserrat	2 arnes	
Joan Guixar	2 arnes	
Gaspar Elies	13 arnes	13 ducats
Bernat Guixar	1 arna	
Bartomeu Puiggròs	2 arnes	6 lliures, 10 sous
Bartomeu Tudó	9 arnes	5 ducats

Un altre exemple a destacar és el de Jaume Castellví del mas de les Oliveres d'Orpí, el qual tenia fama d'anar de nit amb una caldera al coll per robar la mel, les bresques i la cera de totes les arnes que trobava. La tasca delictiva va durar més de tretze anys, concretament des del 1527, data en la qual ja l'acusen de robar-ne, fins al 1540, quan el batlle d'Orpí el posà a les presons acusat de robar «buchs» o arnes. El mètode utilitzat per Castellví era molt simple. Consistia a anar de nit a les zones d'abellars dels masos, i, amb un senzill cop al fonell, reconeixia si estaven plenes o buides. Després, ajudat d'una branca de romaní, comprovava la quantitat de mel, bresques i cera de l'interior de l'arna, i amb l'olor de «bosnia de bou que havia cremada» espantava les abelles. Vegem els robatoris que va fer:⁵⁸

Robatoris de Jaume Castellví dels mas de les Oliveres d'Orpí (1527-1540)

Any	Nom	Quantitat d'arnes
1527	Veïns de Carme, la Pobla i altres indrets	Quantitat desconeguda
1530	Jaume Bou d'Orpí	3 arnes
1530	Joan Sabater de Carme	7 arnes
1532	Joan Pasqual de Vilanova d'Espoia	2 arnes
1533	Joan Pasqual de Vilanova d'Espoia	10 arnes
1533	Jaume Bou d'Orpí	2 arnes
1533	Lluís Mallafre d'Orpinell	4 arnes
1538	Pere Poch d'Orpí	6 arnes
1540	Jaume Bou d'Orpí	1 fonell d'arna de 1 ½ lliura de pes

La pagesia d'Orpí no se'n deslliura, dels robatoris. L'any 1627, Ramon Soler, de Santa Càn-dia, es troba les seves vint-i-nou cases d'abelles o bé fora dels sitials, o espatllades, o amb les

58. ACAN-1-663-4581/4582. ACAN-1-664-4631. ACAN-1-551-833.

bresques tirades per terra, i, en alguns casos, amb les abelles mortes.⁵⁹ La població d'Algerri tampoc no s'escapa dels robatoris. L'any 1603, Pere Renom, del mateix poble, és detingut per crestar els arners de Pere Joan Ripoll i Joan Bolsa de la mateixa població, i haver trobat que anava a vendre pans de cera a Almenar.⁶⁰

Les picabaralles pel control de l'aigua

La conflictivitat naixia de l'interior de la comunitat rural arran dels diferents litigis i problemes entre els diversos pagesos, masovers, mossos. La construcció de les basses és un exemple d'aquests enfrontaments socials dins de la comunitat camperola. A l'Espelt, l'any 1551, Jaume Granera és maltractat pels Masarnau del mateix lloc, per raó de la utilització del rec de l'aigua de la Passada: «me feren un aguayt per a maltractar me un vespre sperant quant jo aniria a regar».⁶¹ A Fiol, l'any 1584, es produeix un enfrontament judicial entre veïns de la reduïda comunitat arran de la construcció d'una bassa on naixia una deu d'aigua. El constructor de la bassa atura per al seu aprofitament tota l'aigua i evita que aquesta per un «obolo» fins a les basses d'altres propietaris situades al fons del torrent. A Vilanova del Camí, l'any 1586, dos àrbitres fan una relació del que veuen a l'hort i bassa d'en Valls,

y així havem trobat com la dita bassa és estada foradada a la part que done y afronte a sol yxent envers en Francesc Fàbregues de Vilanova del Camí, y que lo dit forat amostre que no ha més de tres o quatre dies és estat fet y està dit forat a la part de fora de dita bassa a tres dits a la cara de la terra y dintre dita bassa és a tres o quatre dits del sòl de la bassa... y és d'amplària que y entrarie lo puny y a la part de dintre és d'amplària de lo gruix del dit polse... ha regades les scaramies del hort de dit Fàbregues que encara estaven totes fresques...

A Rubió, l'any 1610, el propietari del mas Vidal explica com, després d'haver arreglat una resclosa i un rec per portar l'aigua al seu hort, el seu veí, Joan Pallerols, del terme de Sant Pere Desvim, descontent pel desviament de l'aigua de la riera, havia desfet amb un càvec tota la resclosa.⁶² En Vidal, a més a més, recordava el dret que tenien els de casa seva a utilitzar l'aigua de la riera des de temps immemorials. L'any 1613, hom acusa diversos veïns d'Albesa d'haverlos trobat en procés de rompre i d'enderrocar la peixera i séquia de l'horta del terme d'Algerri, amb l'objectiu de fer perdre els canemars i altres esplets que els d'Algerri tenien a l'horta.⁶³ L'any 1628, el pagès Toni Martí del castell d'Òdena aprofita l'estat de deixadesa dels horts de la rectoria per situar la seva bassa dins del marge de la feixa del rector. Així, doncs, un quarta part de l'espai ocupat per la nova bassa era dins dels horts de la rectoria. La resposta del rector va ser l'excomunicació i la imposició de 10 lliures de multa.

59. ACAN-1-730-7021.

60. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 7, doc. 19.

61. ACAN-1-568-1534.

62. ACAN-1-699-5997. El procés judicial explica que Vidal, en veure que l'aigua no corria pel rec, va anar a la resclosa i va trobar Joan Pallerols destrossant amb un càvec tota la resclosa que temps abans havia construït. La sorpresa de Pallerols en veure's descobert es va traduir en violència i amb l'eina destructora va obrir el cap a Joan Tomàs del mas Vidal.

63. Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 8, doc. 16.